

Црква Свете Тројице у Земуну

The Holy Trinity Church in Zemun

Зона за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Црква Свете Тројице у Земуну

Светотројичина 4

Културно добро

1958. година
The year 1958

Боравак аустријског цара Франца Другог у Земуну од 5. до 7. октобра 1817. године искористио је православно становништво Горње вароши да му преда молбу за изградњу нове цркве, с напоменом да *они желе поднети сваку жртву за спасавање својих душа*. Молба им је била одобрена. Међутим, недостајала су средства за изградњу. Заједно с парохом Лазаром Савићем, Земунцем, одлучили су да службу започну у згради старе школе на празник Духова 1818. године. Скромна школска зграда је била грађена од набоја и покривена дрвеним кровом. У њој је служба одржавана све до децембра 1842, када је изграђена садашња црква. У говору поводом освећења цркве после радова на обнови храма 1898, Димитрије Руварац каже да

је школска зграда *и после тога дуго потрајала, иако се у њој није служило и тек је 1865. године порушена*. Налазила се иза цркве, у тадашњој башти, где је до 1942. постојало обележје у виду мање капеле. Насилно је срушено за време окупације.

Изградња цркве није текла без тешкоћа. Дотадашњи парох Лазар Савић 1833. постаје земунски протопрезвитер. За администратора 1832. долази млади јереј, потом парох од 1836. Димитрије Марковић, који наставља труд претходника. Његовим сталним и неуморним залагањем, прикупљање прилога за изградњу нове цркве постаје све интензивније, тако да Српска црквена општина Горње вароши 10. августа 1838. закључује уговор са градитељем Јозефом Фелбером.

Камен темељац горњоварошке Цркве Свете Тројице постављен је у пролеће 1839. године. Главни надзорници и добротвори били су Димитрије Трпко Лазић и Милоје Банатовић, који су поклонили сваки по пет ланаца земље Црквеној општини. Сахрањени су испред јужног зида наоса, о чему сведоче и споменици. За непуне четири године, децембра 1842, завршена је изградња цркве. Остаје забележен податак да је Ј. Фелбер за радове био плаћен тек пет година касније, 1847, када је Црквена општина успела да прикупи средства и исплати му дуговања.

Крајем 19. века, 1898. године, парох Димитрије Руварац извршио је генералну оправку храма. На обнови фасада радили су зидар Фрања Катинчић, Бела Варга, лимар из Земуна, и тесар Петар Блажић. Поправке ентеријера урадили су Јован Китлер, златар из Вуковара, Павле Чутуковић, столар из Земуна, и сликари Јосип Везе из Панчева и Јован Стефан из Земуна.

Иконостас је изрезбарио Гаврило Нинковић из Сремских Карловаца, о чему сведочи уговор од 13. марта 1851, потписан између пилтора и Црквене општине. Иконостас је изрезбарен у барокном стилу с елементима класицизма. Земунска црквена општина је 1856. расписала конкурс за израду икона, на којем су учествовали Урош Кнежевић, Новак Радоњић и Живко Петровић. Они су Конзисторији у Сремским Карловцима поднели радове као доказе свог сликарског умећа. Забележено је да је Живко Петровић 21. априла 1856. послао писмо *Његовој Светости и екселенцији, милостивом архипастиру Јосипу Рајачићу* (1841–1861), српском патријарху, с молбом да га препоручи за *моловање и позлату иконостаса његовог рођеног места*. Петровић је навео да је академски сликар и редовни члан Бечког академског уметничког друштва. Сликар је добио посао и насликао је 34 иконе.

У соклу су представљене сцене: Св. Никола враћа вид Стефану Дечанском, Бекство у Египат, Дванаестогодишњи Исус Христос у храму, Проповед Св. Јована у пустињи. На црквеним дверима су Благовести. Изнад њих је у овалном оквиру Тајна вечера. На северним дверима је Св. архиђакон Стефан, изнад у овалу је Рођење Богородице. На јужним дверима је Арханђел Михаило, изнад у овалу је Успење Богородице. Ред престоних икона чине: Св. Сава архиепископ српски, Богородица са Исусом Христом, Исус Христос и Св. Јован Претеча. Ред великих празника се састоји од седам представа од којих је средишња већих димензија. То су: Рођење Христово, Крштење, Преображење,

изнад царских двери – Св. Тројица, Васкрсење, Вознесење, Силазак Св. Духа. Специфичност распореда се види у томе што су две сцене из живота Богородице спуштене из низа великих празника. Посебност је представа Св. Саве, којем је од 1812. први пут међу православним Србима у Земуну посвећена школска слава. У горњем реду су апостоли. У завршној зони је Распеће, с леве стране је Богородица, с десне Св. Јован Богослов. Испод је представа Недреманог ока.

На Богородичином престолу се налази икона Богородице Бездинске, рад Петра Арсенијевића из 1786, коју је обновио Живко Петровић 1866. године, о чему говори запис у доњем делу иконе. Икона је дар Панајота Богдановића из 1860. године. Испод Богородице Бездинске је представа Богородица извор живота – Живопријемни источник, коју је потписао Ж. Петровић 1866. године.

Зидне слике у храму су такође дело плодног и значајног земуноског сликара Живка Петровића из 1860. У олтарском простору представљени су у доњој зони: Св. Јован Златоусти, Св. Григорије Богослов, Св. деспот Максим и Св. Василије Велики. У горњој зони на своду насликана је Богородица с анђелима. На своду доле налази се попрсје Исуса Христа Пантократора с анђелима. У угловима су приказани јеванђелисти. На северном зиду наоса приказане су фигуре Св. Стефана Лазаревића, Св. цара Уроша, Св. кнеза Лазара. На јужном зиду наоса представљени су Св. Симеон Мироточиви, Св. деспот Јован и Св. Стеван Штиљановић. У северној ниши представљен је Св. Трифун. У Јужној је Св. Симеон Столпник. У припрати на западном зиду насликана је композиција Сусрет Марије и Јелисавете, с потписом сликара и годином 1860. у десном доњем углу. Христос и Самарићанка приказани су на јужном делу западног зида. На северном зиду у певничком простору је Исус Христ с децом, а на јужном Млади Христ у храму, рад Андреја Биценка из 1933.

Црква Св. Тројице је подигнута у периоду од 1839. до 1842. према пројекту признатог грађевинара Јозефа Фелбера. Конципирана је једноставно као једнобродна грађевина с припратом, полуобличастом апсидом у ширини наоса и певничким простором. Засведена је бачвастим сводом. На западној страни се уздиже двоспратни звоник с металном капом. Обликована је и грађена у барокном стилу и конструкцијама. Има све типичне одлике барокних цркава с изражајном класицистичком пластиком на западном pročелу, подизаних у Војводини и Војној граници током 18. и

19. века. Црква је једини православни храм Горње вароши у Земуну. Представља културноисторијску, архитектонску и стилску вредност. Значајна је као сведочанство постојања српског православног становништва и остваривања његових верских права у Аустријској монархији. Документује праћење тадашњих стилских токова у сакралној архитектури. Значајна је и као остварење градитеља Ј. Фелбера и иконописца и сликара Ж. Петровића. Проглашена је спомеником културе *Решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС*, бр. 1072/58 од 29. 7. 1958.

ЛИТЕРАТУРА:

Досије споменика културе Црква Св. Тројице, СК 29, документација ЗЗСКГБ.
Илић, Н. (2004), *Земунска горњоварошка црква Свете Тројице*, Београд: Информативно-издавачка установа Српске православне цркве.
Дабижић, М. (1980), Богородичина црква, *Гласник: Службени лист Српске православне цркве*, бр 10 (Београд).

The Holy Trinity Church in Zemun

4 Svetotrojičina Street

Cultural property

Ентеријер, иконостас
Interior, the iconostasis

The sojourn of Emperor Francis II of Austria in Zemun from 5th to 7th October 1817 was used by the Orthodox inhabitants of Gornja varoš suburb to submit him the appeal for the construction of a new church, whereas they noted *they would make any sacrifice for the salvation of their souls*. The appeal was granted. However, there were no financial means for the construction. Together with Zemun parson Lazar Savić, the Orthodox people decided to start the church service in the building of an old school, on Pentecost day in 1818. The modest school building was made of rammed earth and covered with a wooden roof. The service was held in

it until December 1842, when the present church was built. In his speech on the occasion of the church consecration, after the renovation works in this temple, Dimitrije Ruvarac said that the school building *survived long afterwards, although no service was held in it before it was pulled down in 1865*. It was located behind the church, in the then garden, where until 1942 there had been a memorial in the form of a small chapel. It was demolished violently during the occupation period.

The construction of the church was marked with difficulties. Parson Lazar Savić became protopresbyter of Zemun in 1833. Young priest Dimitrije

Marković was first appointed administrator in 1832 and then parish priest in 1836, continuing the efforts of his predecessor. His constant and tireless commitment and collection of contributions for the construction of the new church became ever more intensive, and on 10th August 1838 the Serbian Church Municipality of Gornja varoš concluded the agreement with constructor Joseph Felber. The foundation stone for the Holy Trinity Church in Gornja varoš was laid in spring 1839. The main supervisors and benefactors were Dimitrije Trpko Lazić and Miloje Banatović, each of whom gave about 36,000m² of land as a gift to the Church Municipality. They were buried in front of the south wall of the nave, as evidenced by the headstones. After less than four years, in December 1842, the construction of the church was completed. It is recorded that it was five years later that Joseph Felber was paid for his works, in 1847, when the Church Municipality managed to collect the funds and pay its debt.

At the end of the 19th century, in 1898, parish priest Dimitrije Ruvarac conducted the overall renovation of the temple. The façade was renovated by stonemason Franja Katinčić, Bela Varga, a tinsmith from Zemun, and woodworker Petar Blažić. Jovan Kitler, a goldsmith from Vukovar, Pavle Čtuković, a carpenter from Zemun, and painters Josip Veze from Pančevo and Jovan Stefan from Zemun worked on the interior repairs.

The iconostasis was carved by Gavriilo Ninković from Sremski Karlovci, as can be seen from the agreement from 13th March 1851, signed by this carver and the Church Municipality. The iconostasis is carved in the baroque style, with the elements of classicism. In 1856 the Church Municipality of Zemun commissioned icons to be painted, and Uroš Knežević, Novak Radonjić and Živko Petrović applied. They submitted their works to the Consistory of Sremski Karlovci to prove their painting skills. Živko Petrović is reported to have sent a letter on 21st April 1856 to *His Holiness and Excellency, Gracious Archbishop Josip Rajačić* (1841–1861), Serbian Patriarch, asking him to give him a recommendation for painting and gilding the iconostasis in his birthplace. Petrović stated that he was an academic painter and a full-time member of the Vienna Academic Art Society. The painter was then commissioned to paint 34 icons.

The following scenes are represented in the socle: Saint Nicholas restores eyesight to Stefan of Dečani, the flight into Egypt, twelve-year-old Jesus Christ in the temple, and Saint John preaching in the desert. Annunciation is depicted on the holy doors, with the Last Supper in the oval frame above. On the north door there is a picture of Saint Archdeacon Stefan with the Birth of the Virgin in the oval frame above it. On the south door there is Archangel Michael with the Assumption of the Virgin in the oval frame above it. The row of throne icons includes: Serbian Archbishop Saint Sava, Virgin with Jesus Christ, Jesus Christ and Saint John the Precursor. The row with great feast days consists of seven scenes, with the middle one being the largest. Those are: Christ's Birth, Baptism, Transfiguration, above the

Српски архиепископ Свети Сава, престопа икона
Serbian Archbishop Saint Sava, a throne icon

*Богородичин престо, икона Богородице Бездинске
Virgin's throne, Holy Virgin of Bezdin*

royal doors – the Holy Trinity, Resurrection, Ascension, and the Descent of the Holy Spirit. The specific feature of such layout lies in the fact that two scenes from the Virgin's life are placed lower in relation to the series of great red-letter days. A special feature is the representation of Saint Sava, to whom the school feast day was first dedicated among Orthodox Serbs in Zemun in 1812. The apostles are in the upper line. The final zone consists of the Crucifixion, with the Virgin on the left and Saint John the Theologian on the right. Below is the scene of the Non-Sleeping Eye.

The Virgin's throne is decorated with the icon of the Holy Virgin of Bezdin, painted by Petar Arsenijević in 1786; it was restored by Živko Petrović in 1866, as evidenced in the inscription in the lower part of the icon. It was a gift from Panajot Bogdanović in 1860. Below the Virgin of Bezdin there is the picture of the Mother of God – the Life-Giving Spring, painted by Živko Petrović in 1866.

The wall paintings in the temple are also the work of prolific and outstanding Zemun-born artist Živko Petrović from 1860. In the lower altar zone there are:

Saint John Chrysostom, Saint Gregory the Theologian, Saint Maksim, Despot of Serbia, and Saint Basil the Great. In the upper zone and on the vault, there is the Virgin with Angels. On the solea vault there is the bust of Jesus Christ Pantocrator with Angels. The Evangelists are depicted in the corners. The north wall shows the figures of Saint Stefan Lazarević, Holy Emperor Uroš, and Holy Prince Lazar. On the south wall there are representations of Saint Simeon the Myrrh-streaming, Saint Despot Jovan and Saint Stevan Štiljanović. The north niche depicts Saint Tryphon, while in the south niche there is the painting of Saint Simeon the Stylite. On the west wall of the narthex there is the composition of the Meeting of Mary and St. Elizabeth, with the painter's signature and the year of 1860 in the bottom right-hand corner. Christ and the Samaritan Woman are depicted in the south part of the west wall. On the north wall in the choir-office there is Jesus Christ with the children and Young Christ in the Temple is on the south wall, the work of Andrej Bicenka from 1933.

The Holy Trinity Church was built between 1839 and 1842, according

Исус Христ благосиља децу, сликар Андреј Биценко
Jesus Christ blesses children, by Andrey Bitsenko

to the design of eminent constructor Joseph Felber. It was conceived as a simple single-nave building with the narthex, semicircular apse running the width of the nave and the choir-office space. It has a barrel vault. On the west side there is a two-storey belfry with a metal cap. It is designed and built in the baroque style and constructions. It has all features typical of baroque churches, with the pronounced classicist plasterworks on the west front, built in Vojvodina and the Military Frontier borderland during the 18th and 19th centuries. The church is the only Orthodox temple in Gornja varoš part of Zemun, and has cultural, historical, architectural and stylistic values. It is a significant testimony to the presence of the Serbian Orthodox population and the exercise of their religious rights in the Austrian Monarchy. It documents keeping pace with the style trends in sacred architecture of the time. It remains a significant work of constructor Joseph Felber and icon painter and artist Živko Petrović. The church was

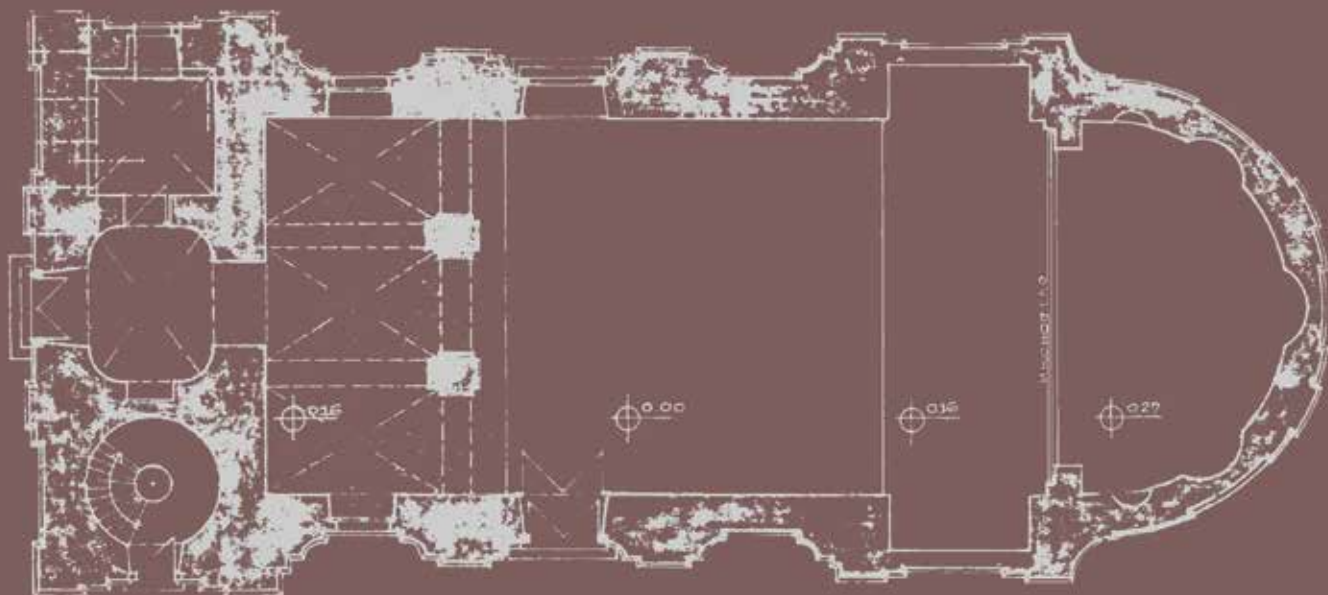
designated the cultural monument by the *Decision of the Institute for Protection and Scientific Research of Cultural Monuments of the People's Republic of Serbia*, No. 1072/58 of 29th July 1958.

REFERENCES:

Cultural monuments file: Holy Trinity Church, SK 29, documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

Ilić, N. (2004), *Zemunska gornjovaroška crkva Svete Trojice*, Beograd, Informativno-izdavačka ustanova Srpske pravoslavne crkve.

Dabižić, M. (1980), Bogorodičina crkva, *Glasnik: Službeni list Srpske pravoslavne crkve*, br. 10 (Beograd).

*Основа
Base plan*

Црква Свете Тројице у Земуну

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, директор

Аутор: Александра Дабижић

Лектура: Језикалац - Татјана Тодоровић

Превод: Језикалац - Бојана Додић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Virograf comp“ d.o.o.

Београд, 2020.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

726.54(497.11)(036)
271.222(497.11)-523.4(036)

ДАБИЖИП, Александра, 1961-

Црква Свете Тројице у Земуну = The Holy Trinity Church in Zemun / [аутор Александра Дабижић ; превод Бојана Додић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2020 (Београд : Virograf). - 10 стр. : илустр. ; 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр 6.

ISBN 978-86-89779-86-8

а) Земун -- Црква Свете Тројице у Земуну -- Водичи

COBISS.SR-ID 18392585